

## IN KUNST EN ONDERNEMEN

**W**at is eigenlijk de overeenkomst tussen kunst en ondernemen? In het vliegtuig valt die vraag mij in. Van het seminar *Artist in Society* reis ik naar de plek voor mijn lezing *Ondernemen in verandering*.

### INTUÏTIEF DENK IK BIJ KUNST EN ONDERNEMEN AAN HET OVERBRUGGEN VAN TEGENSTELLINGEN.

Dan staat ondernemen voor business en kunst voor idealisme. Ondernemen moet je erbij doen als je als kunstenaar succes wil hebben. Door de letterlijke reis van *artist in society* naar *ondernemen in verandering* springen de overeenkomsten opeens naar voren. Kunstenaar en ondernemer, allebei maken ze iets dat er nog niet was. Vol overtuiging en geloof storten ze zich in het ongewisse. De parallel valt me nu ook op, alsof ze in één adem gelezen kunnen worden.

Kunst en ondernemen, ik werk dit verder uit. Ik ga op zoek naar inzichten, wendingen die uit *artist in society* naar voren komen. Zijn die misschien ook betekenisvol voor ondernemen in verandering?

#### LUISTEREN

Met een stuk of dertig musici, theatermakers en dansers zijn we in Dartington Hall, Zuid-Engeland. Het gaat om de kunstenaar in de samenleving, een beladen

onderwerp. Men ervaart dat vaak alsof de kunstenaar tekort schiet en iets nieuws en anders zou moeten doen. In Dartington Hall werken we aan een verrassender invalshoek. Luisteren staat centraal, voor musici een basiskwaliteit. We 'stretchen' dat in een spel dat ons vertrouwd is; naar het luisteren in allerlei oefeningen. Ik heb het kleinste luisteren meegenomen dat ik ken, een zogenaamde *birdcall*. Door aan een metalen staafje in een rood houten houdertje te draaien worden zachte, lokkende vogelgeluiden hoorbaar.

We verkennen de positie *artist in society* door mensen op straat te vragen of we ze een kleine luisterervaring mogen geven. We leren snel. In een straat lukt het niet. Op een hoek, in de buurt van een café met terras gaat het wel. Als we er zomaar op los kwetteren, vervuld van eigen gelijk, krijgen we afwijzing op afwijzing. Als we ruimte maken en luisteren naar de

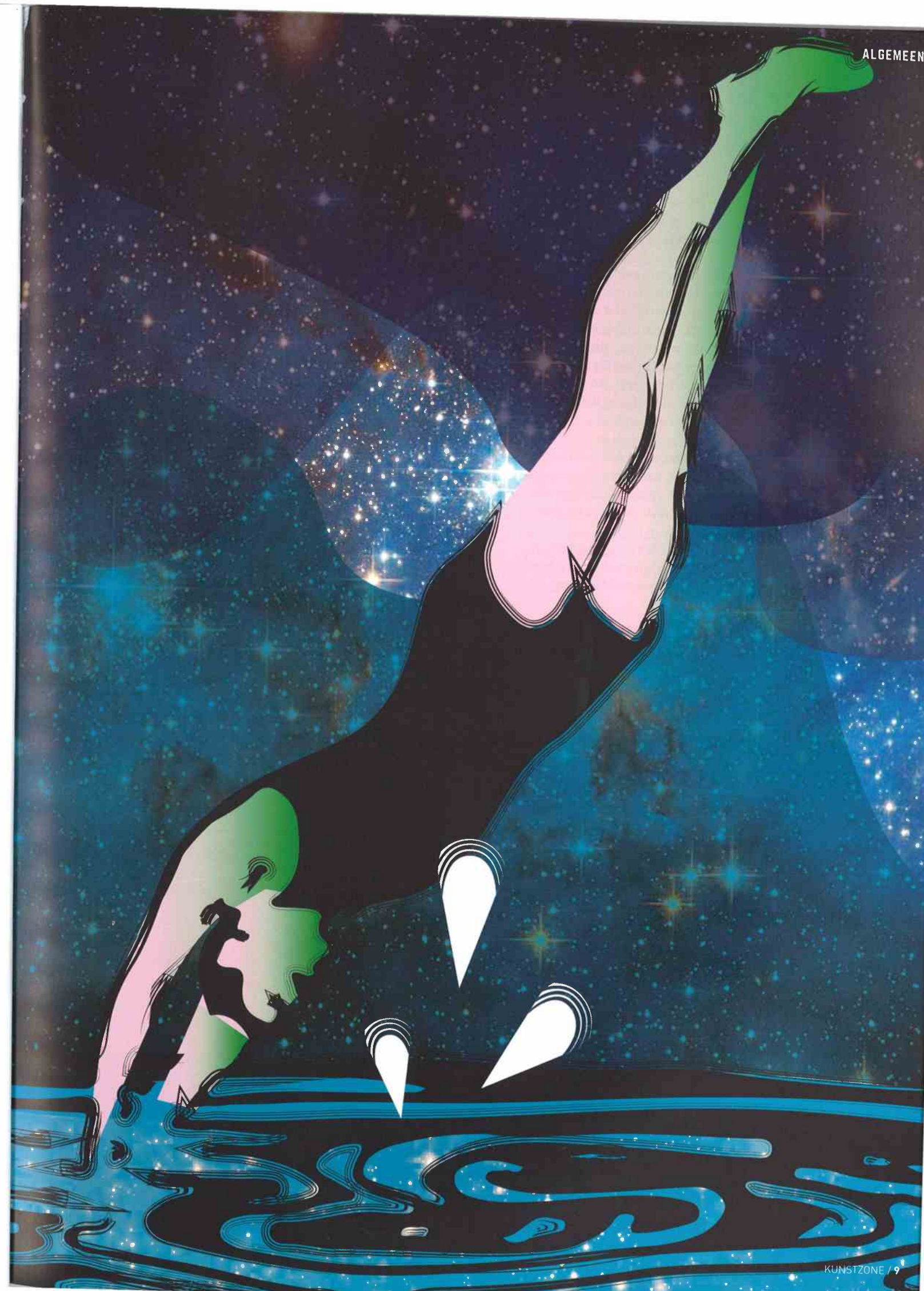
passant, ontstaan kleine pareltjes in de ontmoeting. De vrouw wier moeder recent overleed, de kolossale taxichauffeur, voorovergebogen, een en al aandacht, het oudere stel een weekendje weg. Sommigen van ons staan al tientallen jaren op de bühne. En maar spelen voor het publiek. Nu is er geen bühne en geen publiek. Dat vraagt erom het zenden en het spelen dat altijd vanzelf spreekt, om te draaien en te beginnen vanuit luisteren, ontvangen.

Wending één is zenden en ontvangen omdraaien om te beginnen vanuit luisteren.

#### AFSTAND

Met het luisteren komt de figuur van de muze tevoorschijn. Waar komen die ook weer vandaan, de muzen? Luister mee en stel je voor: dag na dag voeren de goden op de flanken van de Olympus hun heldendaden uit. Maar worden ze eigenlijk wel gezien? Op een goed gekozen moment stappen ze daarom naar Zeus. Die heeft die dag een grote slag op de Titanen gewonnen. 'Zeg Zeus jij zou toch ook graag gezien worden voor de heldendaad van vandaag?'

Zeker, dat wil Zeus best. Hij slaapt daarop – zo vertelt de mythe – negen nachten met Mnemosyne, godin van het geheugen. Uit die verbintenis worden een jaar later negen muzen geboren, met de taak de heldendaden van de goden te





bezingen. Een belangrijk moment in de Griekse mythologie: de reflectie komt in de wereld.

Wat draagt dit verhaal bij aan de overeenkomsten tussen kunst en ondernemen? Achter de woorden artist in society en ondernemen in verandering schuilt de aanmoediging mee te doen, in te stappen en mee te bewegen. Zo praten en denken we vaak over de veranderende beroepspraktijk. Die stelt nieuwe eisen en daar moeten we aan voldoen. Uit dit muzenverhaal komt nog iets anders naar voren. Muzische distantie: luisteren als basis, werken van een afstandje.

Wending twee is in plaats van erin duiken en meebewegen een productieve afstand houden.

### DE ONGEZOCHTE VONDST

Mijn lezing is vanwege de installatie van Dr. Alexander Grit als lector in het lectoraat *Ondernemen in verandering* (Hanzehogeschool Groningen). Wat mij in hem aanspreekt is zijn aandacht voor de waarde van de ongezochte vondst. Je zoekt iets, maar vindt iets anders. Dat noemt men ook wel serendipiteit. Durf je op de ongezochte vondst in te gaan, vol door te gaan op wat onverwacht je pad kruist?

Toen mijn proefschrift klaar was kreeg ik het idee te gaan tekenen. Dat is mijn vak helemaal niet, maar ik dacht dat als ik regelmatig een tekeningetje op de standaard zet, mijn cellospel wel een impuls zou krijgen. Want van mijn spelen was

tijdens het schrijven niet veel meer dan wat geriedel voor het slapen overgebleven. Aan één docent in mijn lectoraat, theaterdocent en theaterschrijver Anouk Saleming, liet ik een tekening zien. Tot mijn verbazing kreeg ik twee dagen later een poëtische tekst terug. Mijn tekening was gezien en zelfs 'beschreven'. Wat zou er gebeuren als ik nog een tekening stuurde? En ja hoor, weer een tekst. En nog een, en nog een. Zo ontstond een briefwisseling tussen tekeningen en teksten die een jaar later leidde tot het boekje *Maangezichten*. Inmiddels geven we voorstellingen, workshops en maken we theatrale lezingen. Ziehier, een voorbeeld van de waarde van de ongezochte vondst. Een project zonder plan, zonder

opdrachtgever, zonder subsidie en aanvankelijk zonder publiek, waar onvermoed van alles uit voortkomt.

Wending drie: van je pad af, mee met de ongezochte vondst

### WAT LEERDE JE VAN WIE?

Mijn lectoraat heet *Kunst en Professionalisering*. Professionalisering vind ik een lastige term omdat het snel de associatie oproept van 'nog niet goed genoeg'. Datzelfde (onbedoeld) ontmoedigende mechanisme kan ook werken bij artist in society, bij ondernemen in verandering. Ons denken over leren is onbewust vaak zo gestructureerd. Je gaat iets leren wat je nog niet weet, wat je nog niet kan. Het bezwaar is dat er door die roep om het nieuwe en andere makkelijk heen gekeken wordt over dat wat professionals (in welk beroep dan ook) eigenlijk doen. Ik wil meer doen met waar we zijn: bewust zijn van wat je doet maakt ruimte om het anders te doen.

Er is eenvoudige oefening om de waarden te achterhalen van wat je nu doet. Keizer Marcus Aurelius schreef een soort dagboekje dat *Overpeinzingen* heet. In plaats van al zijn heldendaden te benoemen, beschrijft hij eerst wat hij van wie leerde. 'Van mijn grootvader..., van mijn vader...' En zo door; zijn stukjes worden bij elke persoon steeds langer. We zien de zeventien personages van wie hij iets leerde voor ons. Al hun kwaliteiten komen tot leven. Doe je dit ook, dan zie je hoe prettig het is om het even niet over jezelf te hebben maar over de ander, ook al heeft die van alles met jou te maken. Het helpt om afstand te nemen (muzische distantie) tot je eigen handelen en dat in een nieuw licht te zien.

Wending vier: stilstaan, aandacht. Herwaarderen wat je weet. Basis voor vernieuwing en verder reiken. Kort gezegd: leren wat je al weet.

### DE STRAAT OP

De Urban Dance is mijn metafoor om iets te zeggen over actuele thema's waar we in ons werk mee doende zijn. En een mooi vervolg op de voorgaande wending: meer doen met wat er al is.

Iemand maakt op een Urban Dancefeest de move *funky chicken*, die tot navolging aanzet. Maar nooit een exacte kopie; een heel kleine variatie. Dan komt de volgende. En de volgende. Zo ontstaan langzaam verschillende, uiterst gedetailleerde dansstijlen die zich wereldwijd verspreiden. Als dat geen innovatie is. Dan de manier waarop Urban Dance wordt uitgevoerd. Het gaat altijd om kringen van spelers die ieder op hun zelfgekozen moment in de kring stappen om hun move te maken en weer terug te stappen. Iedere deelnemer zet iets van zichzelf op het spel, maar wordt ook gedragen door een kring van collega's. Dat motief noem ik 'eigenheid en samenspel'. Het is sterk om concepten als artist in society en ondernemen in verandering ermee tegemoet te treden.

De manier waarop deze dansers tot performen komen lijkt precies op die waarop wij met de birdcall de straat op gingen, de openbare ruimte in. Ze leggen een touw op de grond: daar begint het podium. De aandacht wordt getrokken door te bewegen, maar ook te roepen: 'what time is it?...showtime!!' Langzaam zie je de ene na de andere passant stil staan en geleidelijk transformeren tot publiek. Hoe dichterbij het touw, hoe meer publiek. De dansers onderhouden en verdiepen het contact; er moet immers ook betaald worden. De twee thema's grijpen nu helemaal in elkaar: de artist in society onderneemt in verandering.

Wending vijf: een context scheppen voor wat je maakt. Net zo belangrijk als dat wat je maakt.

### WEES!

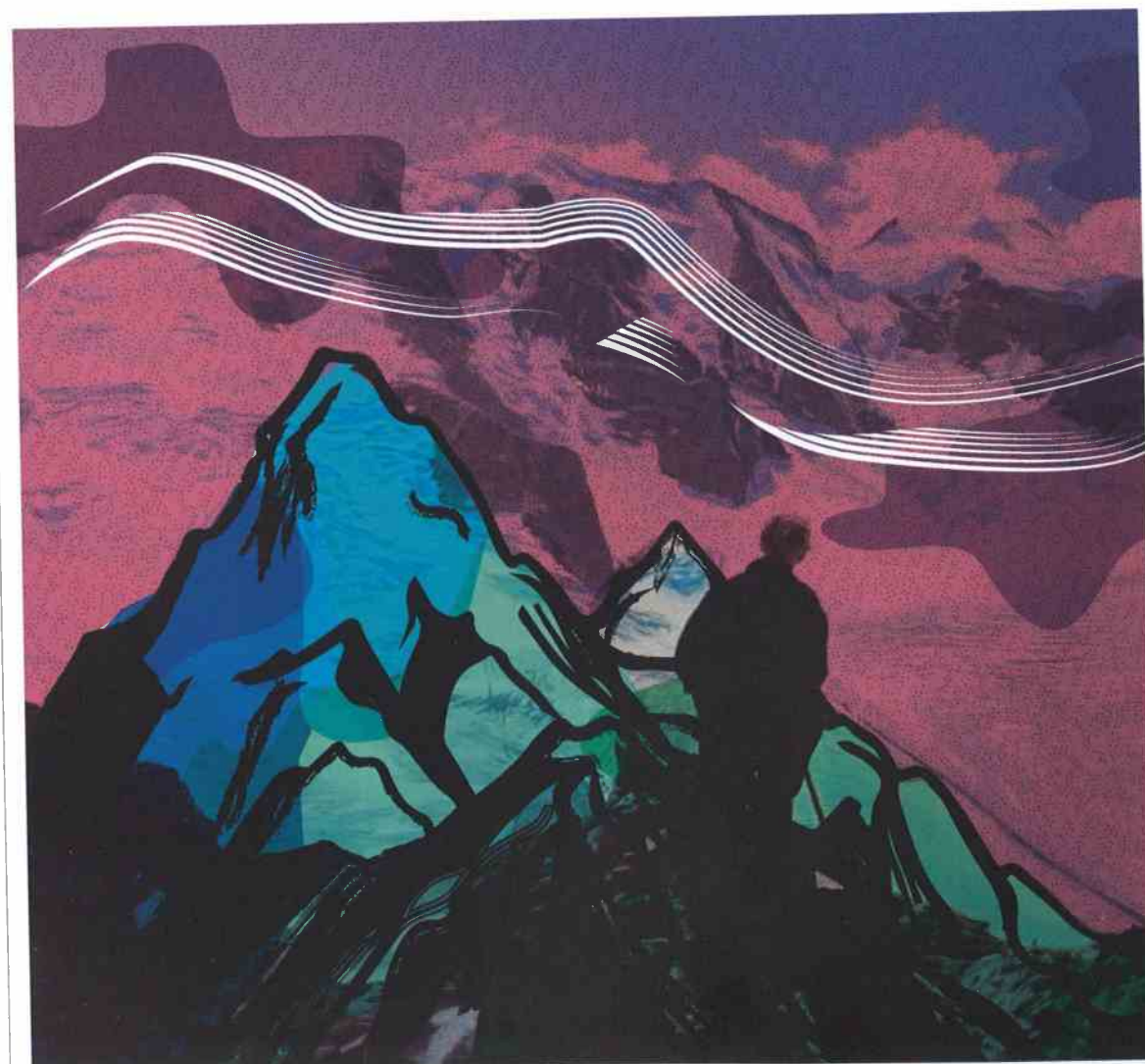
Samenvattend bezing ik de vijf wendingen met een tekst van Anouk Saleming. Een aanmoediging om in beweging te komen.

Wees een reiziger  
sla nieuwe wegen in  
kies straten uit die je nog niet  
eerder liep  
open onbekende deuren  
praat met vreemden  
sleep geen onnodige dingen met  
je mee  
maak je handen leeg  
om te klimmen op muren, bergen  
en in bomen  
kijk verder dan je neus lang is  
spring in het diepe  
of hoger dan je de lat legt  
maar spring

Wees een reiziger  
zeg 'nee' als je de afloop kent  
zeg 'ja' als je nieuwsgierig wordt  
raap de mogelijkheden bij elkaar  
stop ze in je broekzak  
als proviand voor onderweg  
kies met je hoofd  
of met je hart  
kies zonder aarzelen  
blindelings  
rücksichtslos  
maar kies

Wees een reiziger  
waai met alle winden mee  
loop in zeven sloten tegelijk  
raak steeds verder van huis  
laat jezelf verdwalen  
let niet op de tijd  
let nooit op de tijd  
blijf langer dan gepland  
en vertrek voordat iets onwrikbaar  
vast ligt  
fluit dans lach  
en eindig altijd met een vraag  
Zullen we? ●

**Bart van Rosmalen** is als lector *Kunst en Professionaliseren* verbonden aan de HKU. Hij heeft een achtergrond als cellist, theatermaker en gespreksleider.



# E

### MEER LEZEN?

- Rosmalen, Bart van. *Muzische Professionalisering, publieke waarden in professioneel handelen*. Uitgeverij IJzer, Utrecht 2016.
- Saleming, Anouk & Rosmalen, Bart van. *Maangezichten*. Uitgeverij IJzer, Utrecht 2017.